

מתי הבכור ראוי לפדיון? הרב ארי דוד קאהן

1. במדבר פרק יח, טו-טז

(טו) כָּל פֶּטֶר רָחַם לְכָל בֶּשֶׂר אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לָהּ בְּאֶדָם וּבְבִהֶמָּה הֲיִיה לָךְ אֵךְ פְּדָה תִּפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם וְאֶת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה: (טז) וּפְדוּיָו מִבְּנֵי חֵדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכָּךְ כֶּסֶף חֲמִשָּׁת שֶׁקֶלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֶּרָה הוּא:

2. רש"י הירש במדבר פרשת קרח פרק יח פסוק טז

מבן - חדש תפדה - אחרי שעברו שלושים יום,

3. שולחן ערוך יורה דעה הלכות פדיון בכור סימן שה סעיף יא

יח] אין הבכור ראוי לפדיון עד (יז) שיעברו עליו שלשים יום; ואחר שלשים יום (יח) יפדנו מיד, שלא ישהה המצוה. ואם חל יום ל"א (יט) להיות (כ) בשבת, יב [יט] אין פודין אותו בשבת, כ] אלא ימתין עד יום א'. (כא) י"א יג דאין לעשות פדיון הבן בחול המועד (במהרי"ו בשם ספר המצות מצוה ר"ד), ויש מתירין). (תוספות פ"ק דמ"ק), (וכן עיקר).

4. ב"ח יורה דעה סימן שה

יד אין הבכור ראוי לפדיון עד שיעברו עליו ל' יום ואחר ל' יום יפדנו מיד שלא ישהה המצוה. משנה ומייתי לה סוף פרק קמא דבכורות (סוף דף י"ב) הערכין בשעתן ופדיון הבן אחר שלשים יום והכי מוכח בפרק יש בכור (דף מ"ט א) במשנה ובגמרא דאין לפדות הבן ביום שלשים וכן כתב הרמב"ם (פ"א הי"ז) וז"ל ואימתי יתחייב בפדיון משישלים ל' יום שנאמר (במדבר יח טז) ופדוייו מבן חודש תפדה ובסמ"ק (סי' רמה) כתב וצריך לפדותו ביום שלשים ואחד ואם פדאו ביום ל' או קודם אינו פדוי מיהו נראה דלאו דוקא שלשים ואחד אלא כל שעבר על הבן חדש שלם מעת לעת פודין אותו .... ומעלה א"כ לא צריך אלא ששלמו לבן חודש שלם דאינו אלא כ"ט י"ב תשצ"ג ואח"כ יתחייב בפדיון. וסמ"ק דכתב יום שלשים ואחד מילתא דפסיקא נקט דאילו ביום שלשים גופיה צריך לדקדק אם הוא מבן חודש ומעלה אם לאו ושמא יטעה בחשבוננו ומשום הכי יפדנו ביום ל"א דלא אתא לידי טעות ולפי זה אם חל ל"א בשבת חזינן אם נולד הבן בתחלת ליל ה' כבר הוא ביום ו' מבן חודש ומעלה שעה ב' או ג' על היום אז פודין אותו ביום ו' ומברכין הברכות ועושין הסעודה דכבר הגיע זמן חיוב פדיונו כיון שהוא מבן חודש ומעלה ומצוה מן המובחר קא עביד דאינו עובר על חיוב זמן פדיונו כל עיקר וכדקאמר רב ששת בסוף פרק קמא דבכורות (תחלת דף י"ג) דמשלשים יום ואילך עובר עליו אם לא פדהו אבל אם נולד בסוף יום ה' דלא הגיע מבן חודש ומעלה עד יום השבת אז אין לפדותו ביום ו' ושיהיה מתנה ואומר שיחול הפדיון לאחר ל' דכיון שאין עכשיו שעת פדיונו הברכות הן לבטלה כיון שלא הגיע זמן הפדיון וגם אין מקום לסעודה ודלא כמהר"ש לוריא בתשובה סימן ז' שכתב דפודין אותו ביום ו' שהוא יום ל' שלו אלא כיון שלא הגיע זמנו עד השבת פודין אותו ביום א' שהוא ל"ב שלו ודלא כמהר"א"י בתרומת הדשן סי' (רמ"ט) [רס"ט] דפסק דלעולם פודין אותו ביום ל"ב שלו וכן נמצא במהרי"ל (הלי' פדיון הבן בהג"ה שם) ע"ש מרדכי הגדול וכן פסק בש"ע (סי"א). ולפי ענינות דעתי נראה דאינו נכון אלא יש לחלק בין אם הגיע הבן ביום ו' בהשכמה לבן חודש שהוא כ"ט י"ב תשצ"ג אז יפדהו ביום ו' לאחר שכבר הוא מבן חודש ומעלה ואם לא הגיע מבן חודש ומעלה עד הגיע השבת אז פודין אותו ביום א' והארכתיו בתשובה (סי' קכה) בס"ד לבאר כל זה באריכות בראיות ברורות ושכך פסק הר"א ממיץ בספר יראים (סי' שנג):

5. ש"ך על שולחן ערוך יורה דעה הלכות פדיון בכור סימן שה סעיף יא

נראה דפודין נמי בלילה וכן משמע בפ"ק דקדושין דף כ"ט סוף ע"א וברש"י ותוספות שם מיהו נוהגין לפדות ביום מיהו היכא דחל יום ל"א ביום תענית צבור יש לראות אם

הגיע הבן לכ"ט י"ב תשצ"ג קודם יום התענית שהוא יום ל' יש לפדותו ביום ל' אחר כ"ט י"ב תשצ"ג כדלקמן סוף ס"ק י"ט (ואפשר לומר דמשום סעודה לחוד לא מקדמינן לפדות ביום ל') ואם לאו אז יש לפדותו בליל ל"א של יום התענית אבל אין לפדותו ביום התענית ולעשות סעודה בליל שאחר התענית דליכא פרסומי כה"ג וכמו שכתב מהרא"י בת"ה סי' רס"ט גבי חל יום ל"א בשבת דאם יפדוהו בערב שבת שלא יחול הפדיון עד לאחר שלשים דהיאך יעשו עם הסעודה לפרסם המצוה בעוד שאין בנו פדוי ואם יעשו הסעודה בשבת שכבר הוא פדוי מאן נימא לן דאיכא פרסומא כה"ג שאין רואים הפדיון בשעת הסעודה ע"כ מיהו שמעתי שנוהגין לפדות ביום התענית ולעשות הסעודה בלילה שאחר התענית ויש לחלק בהך דמהרא"י וק"ל, כתוב בתשובת ר' אליהו ה' חיים סי' ע"ט על תינוק בכור (שמל) [שחלה] ולא נתרפא עד יום ל"א נראה דאע"ג דמצות פדיון הבן לעשות בעיקר זמנה יש להקדים מצות המילה משום דהמילה היא אות ההכנסת ברית ואלמלא קבלת הברית אין חיוב למצות פדיון כלל ונותן לכהן ה' סלעים בתוך ל' שיהא פדוי לאחר ל' יום ולענין הברכה לא יברך קודם ל' כדכתב מהרא"י בכתביו סי' ר"ל בדין דהגיע יום ל"א בשבת וז"ל ותו דקורא אני תגר על הברכה דיברך אבי הבן בע"ש דאכתי לא מטא זמן חיובא כו' עכ"ד ולא נהירא דא"כ איך יברך לאחר ל' כיון דמיד בהכנסת יום ל"א ממילא הבן פדוי וכבר נעשה מצותו וכן כתב מהרא"י גופיה בת"ה סי' רס"ט אהך דין דהגיע יום ל"א בשבת דבע"ש לא יברך כיון דאכתי לא מטי זמן חיובא ובשבת אין ראוי לברך דלאו מידי קא עביד השתא וממילא הבן פדוי בכניסת שבת שהוא יום ל"א עכ"ל ואף על גב ד"ל דהכא כיון דמצוה עיקר זמנה ראוי לעשות כן מ"מ נ"ל דאין לחלק דכיון דכבר נעשה מצותו א"כ אין לברך אח"כ כמו שהעליתי לעיל סי' י"ט ס"ק ג' דכל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן ואם לא בירך קודם לכן לא יברך אח"כ וגם לא מסתבר כן ליתן המעות קודם ל' מכמה טעמים ...

6. תלמוד בבלי מסכת קידושין דף כט עמוד א

דתי"ר: האב חייב בבנו למולו, ולפדותו, וללמדו תורה, ולהשיאו אשה, וללמדו אומנות; וי"א: אף להשיטו במים; רבי יהודה אומר: כל שאינו מלמד את בנו אומנות - מלמדו ליסטות. ליסטות ס"ד? אלא, כאילו מלמדו ליסטות.

7. תלמוד בבלי מסכת קידושין דף כט עמוד א

לפדותו. מנלן? דכתיב: כל בכור בניך תפדה. והיכא דלא פרקיה אבוה - מיחייב איהו למפרקיה, דכתיב: פדה תפדה. ואיהי מנלן דלא מיפקדה? דכתיב: תיפדה תפדה, כל שמצווה לפדות את עצמו - מצווה לפדות את אחרים, וכל שאינו מצווה לפדות את עצמו אינו מצווה לפדות אחרים. ואיהי מנלן דלא מיחייבא למיפרק נפשה? מנין הא גופא שאין האשה מצווה לפדות את עצמה? דכתיב: תפדה תיפדה, כל שאחרים מצווים לפדותו - מצווה לפדות את עצמו, וכל שאין אחרים מצווים לפדותו - אין מצווה לפדות את עצמו. ומנין שאין אחרים מצווין לפדותה? דאמר קרא: כל בכור בניך תפדה, בניך - ולא בנותיך.

8. רש"י מסכת קידושין דף כט עמוד א

ואיהי מנלן דלא מיפקדא - איהי אמו מנין שאינה מצווה לפדות את בנה דכיון דמצות עשה שלא הזמן גרמא הוא בעי קרא למעוטה. לפדות את עצמו - כשהוא בכור ולא פדאו אביו. ואיהי מנלן דלא מיחייבה - נהי דאביה אינו מצווה לפדותה דכתיב בכור בניך אימא איהי תפדה נפשה לכשתגדל דהא קרינן ביה תפדה אלמא מצוה אברא נמי רמיא והך מצות עשה שאין הזמן גרמא היא.

9. תלמוד בבלי מסכת קידושין דף לד עמוד א

והרי תלמוד תורה, פריה ורביה, ופדיון הבן, דלאו מצות עשה שהזמן גרמא הוא, ונשים פטורות!

10. פתחי תשובה על שולחן ערוך יורה דעה הלכות פדיון בכור סימן שה סעיף יא

יז) שיעברו עליו ל' יום - עיין בספר תיבת גמא פ' ראה שכתב אם נולד ביום השבת חצי שעה קודם מוצאי שבת דהשתא ד' שבועות כ"ח יום בשבת וביום א' כ"ט יום מעלייע אסור לפדות ביום ב' מיד בבוקר קודם שהשלימו י"ב תשצ"ג בימי הקיץ שהלילות קצרות ועדיין לא השלים הזמן וכ"ש אם פדה בליל ל"א ועדיין לא נשלם כ"ט מעלייע וי"ב שעות כו' ע"ש :

11. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שלט סעיף ד

(יא) ג [ג] אין דנין .. ולא חולצין, (כא) ולא מיבמין, (כב) ואין כונסין, (כג) ו ולא מקדישים, (כד) ולא מעריכין, (כה) <ד> ולא מחרימין, ז ולא מפרישין (כו) תרומות ומעשרות. (כז) ח אין פודין הבן, (כח) ואין מגרשין אלא אם כן הוא ט גט שכיב מרע (כט) (דתקיף ליה עלמא); (ל) וכולם, אם נעשו (לא) שוגגין, או מזידין, או מוטעין, י מה שעשו עשוי.

12. מגן אברהם סימן שלט:ח

(פמ"ג) (מחה"ש) ואין פודין - אפי' בכלי דדמי למקח וממכר וא"ל יתן המעות לכהן בע"ש מ"מ איך יעשה עם הברכות והסעודה יעשנה בע"ש עדיין לא חלה עליו המצוה ואיך יאמר וצונו ובשבת נמי לא דהשתא לאו מידי קעביד לכן ימתין עד יום א' (ת"ה) וב"ד סי' ש"ה כתב הב"ח דאם מלאו לו כ"ט י"ב תשצ"ג ביום ו' יפדוהו ביום ו' דהוי חדש וכ"כ השי"ך ס"ק י"ט שם ולי"נ דאין לסמוך ע"ן דבכורו' דף מ"ט אמרי' מת ביום ל' כיום שלפניו כו' מ"ט דרבנן גמרי חדש חדש ממדבר מה התם ומעלה אף ה"נ ומעלה וכוי קשה מאי פריך מ"ט דרבנן הא עדיין לא כלה לו חדש אלא נ"ל דה"פ כיון שכלו כ"ט י"ב תשצ"ג ה"ל חדש ומשני דבעי ומעלי ולכן צריך שיגיע ליום ל"א ...

13. רבי עקיבא איגר יורה דעה סימן שה סעיף יא

(שם) ולעשות הסעודה בלילה. טעם המנהג שאין עושין הפדיון והסעודה יחד בליל ל"א י"ל משום דלפעמים לא יהיו עדיין כלו כ"ט י"ב ותשצ"ג באם נולד סוף היום לזה בנתעב עד יום ל"ב ואם ל"ב הוא יום התענית יש לפדות והסעודה בלילה שקודם התענית תשו' נודע ביהודה (מהדורא תנינא חיו"ד סי' קפ"ז):

14. שו"ת נודע ביהודה מהדורא תנינא - יורה דעה סימן קפז

תשובה להתורני הרבני המופלא מוהר"ר זוסמאן גלוגא :
מה ששאל בפדיון הבן שלו שאירע יום ל"א ביום א' דר"ה הבע"ל אם יש לסמוך על מ"ש הב"ח בתשובה סימן קכ"ב בשאלה כזו להקדימו ולא לאחרו אחר צ"ג ושמהרא"י מודה בכזה ומשמע דאיירי אף שלא כלה כ"ט י"ב תשצ"ג ומה שמחלק שם בסימן קכ"ה בין כלו כ"ט י"ב או לא היינו היכא שרוצה שהפדיון יחול מיד, או כיון דהאחרונים לא הזכירו דבריו אפשר משום דס"ל דאין לחלק ולעולם אין מקדימין משום טעמים המפורשים : ואף ע"ז הוא מסופק כיון שפודין בלילה וכמ"ש השי"ך סימן ש"ה ס"ק י"ב אם יש לו לפדות מוצאי שבת תשובה הבע"ל דהא דכי השי"ך שם ששמע שנוהגין לפדות ביום התענית ולעשות סעודה בלילה היינו משום דבלילה שלפני התענית עדיין לא כלה החדש שהוא או למ"ד יום שלימות או כ"ט י"ב. אבל בנדון דידיה הנ"ל שיכול להקדים הפדיון לפני התענית ולעשות הסעודה עדיף טפי אף שמתשובת הב"ח סימן קכ"ב הנ"ל נראה מדלא הזכיר לעשות כן גם ממה שכתב שם ולאחרו אחר צ"ג כו' נראה דלא ס"ל מנהג הנ"ל שהביא השי"ך :

הנה הפדיון הבן שלו שעלה על דעתו לעשות קודם כ"ט י"ב תשצ"ג ולהתנות שיחול כשיושלם הזמן, בודאי אי אפשר. וכל הפלפול בזה בגמרא ובפוסקים הוא בדיעבד אבל ודאי אי אפשר לברך קודם הזמן ואיך יאמר וצונו ועדיין לא נצטוה וגם אין להבן עדיין חזקת בן קיימא ולא יצא מכלל ספק נפל ואף דרוב ולדות אינם נפלים מ"מ כיון שזה דבר שבממון אין הולכין בממון אחר הרוב ואינו מחויב ליתן לכהן ולא שייך וצונו. וגם הב"ח בתשובה ס"י קכ"ה כתב שקודם הזמן אי אפשר לברך :

והפדיון יעשה בליל מוצאי שבת כדי שיעשה הסעודה בשעת הפדיון ולא ימתין עד יום צ"ג, ומ"ש הש"ך בס"ק י"ב שאם חל יום ל"א בתענית שגם בזה שמע שפודין ביום התענית ועושין הסעודה בלילה שאחריו. גם זה אמת ואמנם אמינא ביה טעמא שלא רצו לעשות הפדיון בליל ל"א לפי שפעמים אכתי לא כלו כ"ט י"ב תשצ"ג בליל ל"א כגון שנולד בסוף היום אבל בנדון דידיה שיום השבת כבר הוא יום ל"ג פשיטא שיעשה בליל מ"ש. ובגוף דין כ"ט י"ב תשצ"ג ידע שהמג"א בסי' של"ט ס"ק ח' חולק על הברי"ח והש"ך. דברי הדי"ש.

15. שו"ת רבי עקיבא איגר מהדורא תניינא סימן כב

יפה הורה רומעכ"ת נ"י דהל' דפדיון אין מחשבין לשעות, ואם נולד שעה קודם סוף היום נחשב ליום א', ולאחר שיעברו עליו עוד כ"ט יום הלילה שלאח"כ הוא ליל ל"א כלו כטי"ב, לזה ראוי להמתין י"ב שעות ואח"כ חלה זמן הפדיון לכ"ע, ואף דמה שכתב מעכ"ת נ"י דלא מצינו מעלי"ע רק בקדשים ובבתי ע"ח, זה אינו מספיק כ"כ, דנהי דכ"כ תוס' נדה (דף מ"ז ע"ב) מ"מ בערכין (דף ל"א) כתבו תוס' ב' שיטות בזה, ואף דהב"ח וט"ז ומג"א (סי' נ"ג) כתבו דיכול להתפלל ערבית דנעשה גדול בתחילת הלילה, י"ל דברבן סמכינן על הפוסקים דלא בעי מעלי"ע, ואולי באמת להוציא אחרים בקידוש וכן בבהמ"ז אם האחרים אכלו כדי שביעה, י"ל דאף דבדקו אותו והביא ב"ש, מ"מ חיישינן דעדיין לא כלו לו יג"ש דבעי מעלי"ע, ואף דמסתימת דבריהם לא משמע כן, מ"מ י"ל דכיון דרוב הפוסקים שסתמו דבריהם, משמע דס"ל דלא בעי מעלי"ע סמכינן עלייהו אף בדאורייתא, אבל מ"מ בפדיון דהוא אפוקי ממונא לא מפקינן, כיון דאיכא דסברי דבעי מעלי"ע, עי' ש"ך יו"ד (ססי קע"ז) ועי' בתשובת מהר"י לבית לוי (כלל ג' סי' נ"ג) בארוכה, ובתשובת תורת חיים למהר"ש (ח"ג סי' י"ז):

אולם מדברי הסמ"ע והש"ך חוה"מ (רסי ל"ה) מבואר דאפי' לאפוקי ממון דנין כן דלא בעי מעלי"ע, דהא ס"ל דבעדים כאלו מפקינן ממונא אפומייהו, ואף דבאמת יש לפקפק על הסמ"ע והש"ך דאמאי מפקינן ממון, הא לקצת פוסקים בעי מעלי"ע, י"ל דס"ל דאף לאידך שיטה בתוס' עירוכין הנ"ל הא כתבו הטעם דילפינן שנה שנה מבע"ח, אי"כ י"ל דוקא בהנך דכתיב בהוא שנים בקרא כמו שדה אחוזה וערכין, אבל שנים דגדלות, הא לא נזכר בקרא רק הל"מ י"ל דס"ל דלא בעי מעלי"ע, ומוכח שכן דעת הש"ך, דהא ס"ל להש"ך בחוה"מ דכן דעת הרמב"ם, והרי בהרמב"ם ריש הלכות ערכין מפורש דבעינן מעלי"ע, [ודרכו בקודש דהרמב"ם נעלמה ממני דלא כתב זה בשום מקום דבעינן מעלי"ע רק בערכין, וביותר דבפרק י"ב מהלכות שמיטה ויובל גבי בע"ח לא הזכיר זה, וצ"ע] אע"כ דיש חילוק כנ"ל, ואף להמ"ל (פ"ג מה"א) דהוכיח דלהך שיטה גם לענין י"ב וי"ג שנים דבן ובת בעינן מעלי"ע, מ"מ י"ל דוקא מלתא דתליא בשנים אבל לא דתליא בימים, ואף דבערכין ילפינן חודש משנה דיום ל' כלמטה ואם היינו דנין דגם לענין זה ילפינן חדשים משנים דבעינן מעלי"ע ממילא הי' מוכח דגם לענין ל' דפדיון הכי הוא, וסוגיא דבכורות (דף מ"ט ע"א) מדאצטריך למכתב ומעלה גבי ערכין, מ"מ בערכין גופא נ"ל דילפינן רק חדשים משנים לענין ומעלה, אבל לענין מעלי"ע לא ילפינן, והכי דייקא לישנא דהרמב"ם ריש ערכין, דבהלכה ג' כתב ובמה הוא ערך אם הי' הנערך בן ל' וכו', ובהלכה ד' כל השנים האלו מעלי"ע מיום הלידה, מדלא כתב סתם כל אלו, ודקדק בלשון כל השנים משמע להדיא דדוקא השנים בעינן מעלי"ע כסתימת כל הפוסקים, ומעולם לא שמענו שחוקרים ודורשים על שעה דלידה, ואף דכתבתי דראוי להמתין י"ב שעות, וא"כ היה ראוי לחקור על שעה דלידה, היינו כיון דהמנהג שלא לפדות בלילה, ממילא ביום ל"א אחר תפילת שחרית, מסתמא כל הכטי"ב:

אח"כ ראיתי בשו"ת נודע ביהודא מהדורא תניינא (סי' קפ"ז) דכתב ליתן טעם להמנהג שהזכיר הש"ך דאין פודין בלילה, משום דלפעמים לא יהיו כלים הכטי"ב, כגון שנולד שעה אחת קודם הלילה, דבתחילת ליל ל"א לא כלו כטי"ב, הרי דפשיטא ל"י דלי יום אין מחשבין לשעות, וכן עיקר: ידו עקיבא.